

Јелена С. Младеновић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику

БЕСТИЈАРИЈУМСКЕ ФОРМЕ У НОВОМ ЧИТАЊУ *РОМАНА О ЛОНДОНУ*

Пеулић, Никола (2024) *Diabolus in formae animalis: бестијаријум Романа о Лондону Милоша Црњанског*. Крагујевац, Филолошко-уметнички факултет.

Стваралаштво Милоша Црњанског не престаје да изазива нова читалачка и истраживачка интересовања, што потврђују и читаве нове монографске студије веома младих истраживача, каква је и монографија *Diabolus in formae animalis: бестијаријум Романа о Лондону Милоша Црњанског* Николе Пеулића. Ова студија настала је као резултат претходно обављеног истраживања у оквиру израде мастер рада под насловом *Бестијаријум у Роману о Лондону Милоша Црњанског* и подељена је у пет поглавља: *Увод, Дијаболично и бестијаријум, Град и бестијаријум, Митски бестијаријум, Жена и бестијаријум*. Представља детаљну аналитичку интерпретацију бестијаријумских облика пронађених у последњем романескном остварењу Милоша Црњанског, истовремено настављајући истраживања која су се бавила дијаболичним презентацијама у његовом стваралаштву, нарочито у *Роману о Лондону*, али пружајући и један нов, систематичан увид у оквиру одабраног истраживачког задатка и проблематике.

Намера Пеулићевог истраживања била је да у корпус студија које су посвећене читању последњег романа Милош Црњанског уврсти још једну која би се бавила само зверињаком, односно у њему представљеним бестијаријумским фигурама, које се доводе у везу са ђаволом и његовом прозирношћу, полазећи од хипотезе да се „иза наизглед наивних животињских симбола скрива [...] дијаболичка семантика” (16). Аутор своје истраживање утемељује у релевантним читањима прозе Милоша Црњанског, посебно *Романа о Лондону*, имајући у виду раније радове Петра Џацића, Мила Ломпара, Јелене Банковић, Радмиле Поповић, као и новија истраживања Слободана Владушића, Часлава Николића,

¹ jelena.mladenovic@filfak.ni.ac.rs

Драгана Бошковића, Душана Живковића, Настасје Писарев, али уз континуитет властитог бављења овом проблематиком, што је потврђено у ауторовим већ публикованим научним радовима. Сигурним истраживачким увидима читалац бива вођен кроз историју бестијаријума – историју појма, те хронолошку призму конкретних књижевноисторијских презентација зверињака – од египатске митологије, античких списа, преко средњовековног *Фисиолога* – да би се указало на еволуцију појма бестијаријумске фигурације и чудовишта: генетичку, теолошку и естетичку, те егземпларистичку или нормативну. Наведеним хронолошким приступом упућује се на формирање теоријских основа бестијаријума као књижевне врсте која је била веома заступљена током средњег века. Са оваквог полазишта аутор се креће интерпретативном линијом откривања чудовишног облика представљених животиња и њихових аномалија (осакаћености, измене природног станишта, деформисаности или непрепознатљивости) у *Роману о Лондону* Милоша Црњанског. Зверињак је протумачен као сусрет са нечастивим усмерен на деструкцију јунака, јер животиња је у роману Црњанског „присутна само у оној мери у којој јој дијаболичко дозволи” (24). Ђаво је, како се то у истраживању и потврђује, презентован преко животиња, будући да се и не приказује другачије него једино путем знакова и симбола, а крајњи резултат присуства, односно главна функција бестијаријумских фигура, јесте да се њиховим посредством укаже на поништавање утврђеног система вредности (али не и самих вредности по себи), као и на укидање антропоцентризма, које је праћено и укидањем библијског устројства света.

Резимирајући бројна истраживања о ђаволу – попут књиге *Невоље с ђаволом* Лешека Колаковског или Де Ружмонове студије *У загрљају Ђавола* – о његовој променљивости, различитим манифестацијама, па и о самој природи зла, а имајући у виду и познату Агамбенову монографију *Отворено: човек и животиња*, генезу дијаболичког у Црњанском роману аутор започиње интерпретацијом фигуре шкорпиона и формирањем дијаболичке космогонije, која сведочи о крају теократије и о наступајућој постхришћанској судбини човечанства. Следећа бестијаријумска форма, издвојена у густој мрежи симбола је риба, тачније бестијаријумска фигура кита тј. небеске рибе. Интерпретацијске могућности потврђене су и компаративним интертекстуалним читањем са библијском књижевношћу, где се посебно издваја *Књига пророка Јоне*, мада репрезентативни компаративни увиди у целој студији не изостају, те се у везу са овим романом доводе и друга дела светске литерарне баштине, чији су аутори Данте Алигијери, Вергилије, Фјодор Михајлович Достојевски, Фридрих Ниче, Џонатан Свифт, Гистав Флобер, Фридрих Хелдерлин, Хомер,

Џејмс Џојс, Вилијам Шекспир. Наредна животиња која наставља овај каталог јесте змија са својим амбивалентним карактером, где се обједињују мушки и женски принцип. Низ потом употпуњује и фигура аждаје у ониричким просторима, са наглашеном женском и хтонском димензијом. Аутор добро учавача да се преко појављивања бестијаријумских форми у виду шкорпиона, небеског кита и аждаје, градацки сагледава ђаволово приближавање главним јунацима романа. Дијаболичка форма сексуалности представљена је фигуром коњског уда, где се сабласни ефекат постиже и парцијализацијом тела. Ова подземна дијаболичка реликвија је бестијаријумска фигура која се издваја као најзагонетнија представа ђавола.

Наредно поглавље разматра двосмисленост мегалополиса и ослања се на истраживање Слободана Владушића, објављено у студији *Црњански, Мегалополис*. Преко форми бестијаријума у простору, уочена је фигура белог медведа као симбола оних духовних система који Лондон у појединцу урушава. У дослуху са Џацићевом студијом о просторима среће у делу Милоша Црњанског, Русија се поима као велики бели медвед који за главног јунака постаје унутрашња вертикала, односно идеја о уточишту или онтолошки егзил. Бестијаријумска фигура бика тумачи се као деконструкција Христове фигуре, која укључује не само детронизацију већ и трансформацију, док је његова кожа пародија самог творца, а уједно и банализација идеје о спасењу. Слоно се, даље, посматра и као симбол града, простора, али се преко ове фигуре сагледава и систем зооморфизације, односно стапања људског и животињског. Посебно је занимљиво издвајање патолошког обољења елсфантијазиса, где се путем увећавања људских екстремитета човек унижава и додатно деконструише, а хумано се приближава анималном како би се испунио смисао мегалополиса. Слика птице ему као иконе прозирности подземне лондонске железнице амблемска је фигура-посредник између Рјепнина и ђавола, док фигура пеликана не само да представља механизам животиње града, већ активира и једну историјску референцу – Чарлса I, убијеног монарха – која је симбол Енглеске и њеног историјског сећања, али и детерминанта суицида, те тако још једна потврда тријумфа града.

У поглављу које се бави митским бестијаријумом наново је истакнута пренаглашеност човекове материјалистичке и биолошке димензије. Путем ремитологизације откривају се мреже мегалополиса и утврђује модификован систем вредности. Тако се Сфинга јавља као један од митских репрезентата мегалополиса, Лондон сам, да би се указало на невидљивост као нововековну моћ. Аутор чита Сфингу као надметафизички појам који истовремено приказује и гротескни национални удес српског народа. Карактеристика новог

мита је да нема одгонетке јер нема ни целовите слике света. Не може се спознати загонетка јер је Сфинга нема и тако се звер показује као невидљиви али делотворни антијунак и доказ човекове немоћи. Потом се преко форме сирене прави паралела са Нађом, будући да је ова митска фигура репрезент телесног и бестидног и у супротности је са њеном анђеоском фигурацијом. Сирена поништава Христов симбол рибе, а сексуалност дискредитује љубав. Фигура Медузе као најпознатије Горгоне мами на смрт, док Киклоп десакрализује хришћански дискурс и онтолошку вертикалу познату из *Лествице* Светог Јована Лествичника. Полифем се, међутим, препознаје само у језику као идеја људождерства и смрти, али не и као бестијаријумска фигура коју би одликовала телесност.

Посредством митских фигура направљен је увод у последње поглавље, посвећено жени и бестијаријуму. Закључује се да су птице код Црњанског увек у вези са женском природом. Зверолико у жени је ту са циљем да се преко сексуалног нуђења улови Рјепнин, а као таква се издваја и функција фигуре лабуда. У овом поглављу прави се још једна занимљива паралела, овога пута између идеје Кирке и Лондона.

Ђаво је у овом Црњанском роману, а према детаљној анализи Николе Пеулића, садржан у свету видљивом путем симбола, физичких ентитета мегалополиса, али је сам по себи невидљив јер не жели да се представи у изворном облику, већ да сакрије своју дијаболичку конотацију. Сједињења са Богом овде не може бити јер је он искључен из романеског света, а бестијаријумске фигуре расветљавају дубљу семантику мреже мегалополиса, у којој је човек изједначен са анималним и постоји само у телу, док је свако једнако подложен зооморфизацији. Читава монографија преко прегледа, систематизације и класификације форми бестијаријумских фигура, говори у прилог хипотези о симболичкој представи ђавола, чије је присуство у потпуности укинуло божанско и спаситељско.

Пажљивим читањем детаља-симбола, херменеутичким одгонетањем њихових значења, прозни текст чита се попут песничког, што само још једном потврђује лиричност Црњанскове прозе. Пружајући нам још једно ново читање последњег романа овог српског аутора, где се демонски лик продубљује путем интерпретације бестијаријумских фигура, аутор ове монографске студије даје гаранцију озбиљности у искуству тумачења и у генерацији млађих истраживача. Методолошки утемељеним истраживањем и прегледним излагањем указано је на нове оквире који пружају могућности за поновну валоризацију овог класика српске књижевности. Приступајући на академски начин свим

релевантним претходним истраживањима, аутор своју монографију поставља у низ постојећих студија, дајући јој тако легитимитет и вредност, а уједно обезбеђујући читалачку публику не само за ово, већ и за своја будућа истраживања.